

31 Partnerpensioen in geval van ongehuwd samenwonende partners

Partners die als ongehuwd samenwonenden een relatie hebben, kunnen zich onder meer voor de vraag zien gesteld of, en zo ja, hoe zij voor elkaar partnerpensioen willen en kunnen regelen. In geval van ongehuwd samenwonende partners is het immers niet vanzelfsprekend dat de pensioenovereenkomst die voorziet in partnerpensioen, ook daadwerkelijk leidt tot een partnerpensioen voor de ongehuwd samenwonende partner. De Pensioenwet schrijft immers niet voor dat de pensioenovereenkomst dient te voorzien in een partnerpensioen voor de ongehuwd samenwonende partner, ook niet indien de pensioenovereenkomst wel voorziet in partnerpensioen voor de gehuwde partner. Een dergelijk onderscheid mag in de pensioenovereenkomst worden gemaakt.

Dit wil niet zeggen dat de pensioenovereenkomst in het geheel niet kan voorzien in een partnerpensioen voor de ongehuwd samenwonende partner. Vrijwel alle pensioenovereenkomsten voorzien tegenwoordig wel in een partnerpensioen voor de ongehuwd samenwonende partner, maar ter zake gelden dan aanvullende voorwaarden. Voor de toepassing van de Pensioenwet is de partner immers gedefinieerd als echtgenoot, geregistreerde partner, of partner in de zin van de pensioenovereenkomst.¹ Aangezien de ongehuwd samenwonende partner niet is de echtgenoot of de geregistreerde partner, zal moeten worden beoordeeld of wordt voldaan aan de criteria die gelden om te kwalificeren als partner in de zin van de pensioenovereenkomst.

In dit artikel ga ik allereerst in paragraaf 1 in op de vraag wie als partner voor het partnerpensioen kwalificeert. Vervolgens komt in paragraaf 2 aan bod wat de gevolgen zijn voor het partnerpensioen in geval van ontslag. Met name sta ik hierbij stil bij het partnerpensioen dat op risicobasis wordt verworven (lees: verzekerd). Daarna komt in paragraaf 3 aan bod wat de gevolgen zijn van de beëindiging van de relatie,² gevolgd in paragraaf 4 door de gevolgen van overlijden.

¹ Art. 1 Pensioenwet.

² In dit artikel ga ik niet in op de manier waarop ongehuwd samenwonende partners bij beëindiging van de relatie aanspraken op ouderdomspensioen zouden kunnen verdelen. Ik merk hierbij op dat de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding niet ten aanzien van ongehuwd samenwonende partners van toepassing is, doch in de praktijk wel vaak naar analogie wordt toegepast en in de samenlevingsovereenkomst wordt overeengekomen.

1. Wie kwalificeert als partner voor het partnerpensioen?

De Pensioenwet laat de werkgever en de werknemer (of de sociale partners) vrij om zelf invulling te geven aan de criteria die gelden voor het kwalificeren als partner in de zin van de pensioenovereenkomst en het hebben van een partnerrelatie in de zin van de pensioenovereenkomst. Vaak wordt in de pensioenovereenkomst als voorwaarde gesteld dat de ongehuwd samenwonende partners op hetzelfde adres zijn ingeschreven³ en met elkaar een notariële samenlevingsovereenkomst zijn overeengekomen,⁴ of dat zij aantoonbaar een minimale periode ongehuwd samenwonen. Daarnaast is veelal ook een vereiste dat de partner is aangemeld voordat het ouderdomspensioen is ingegaan. Indien ongehuwd samenwonende partners een samenlevingsovereenkomst zijn overeengekomen, is daarin meestal opgenomen dat de partner zal worden aangemeld als partner voor het partnerpensioen, mits dit op grond van de in de pensioenovereenkomst gestelde criteria mogelijk is.

Niettegenstaande hetgeen de ongehuwd samenwo-

³ Zie Hof Amsterdam 15 augustus 2011, *PJ* 2013/28, waarin aan de orde was of jegens het ABP recht bestond op partnerpensioen ingeval de partners formeel niet op hetzelfde adres waren ingeschreven. De zaak is verwezen naar de kantonrechter om op de hoofdzaak te worden beslist.

⁴ Zie Rb. Utrecht 24 november 2010, *PJ* 2011/123, waarin is beslist dat PGGM partnerpensioen moest toekennen aan de langstlevende partner, ondanks het feit dat niet was voldaan aan het hebben van een notariële samenlevingsovereenkomst en het aangemeld zijn als partner voor het partnerpensioen. In casu was de langstlevende partner wel in het notariële testament van de erflater vermeld, hetgeen door de kantonrechter op een lijn met een notariële samenlevingsovereenkomst werd gesteld.

nende partners met elkaar hebben afgesproken en al dan niet hebben vastgelegd in de samenlevingsovereenkomst, en zelfs indien aan de in de pensioenovereenkomst gestelde criteria wordt voldaan, wordt de partner niet automatisch tot de pensioenovereenkomst toegelaten. Vrijwel elke pensioenovereenkomst stelt uitdrukkelijk en aanvullend de eis dat de partner waarmee de deelnemer ongehuwd samenwoont (schriftelijk) als partner voor het partnerpensioen wordt aangemeld,⁵ of dat de samenlevingsovereenkomst wordt overgelegd. Eerst vanaf het moment dat de partner reglementair is aangemeld, verwerft de deelnemer partnerpensioen ten behoeve van zijn partner. Ter voorkoming van misverstanden, dit zijn geen wettelijke vereisten, maar voorbeelden van praktische en concrete invullingen van de discretionaire bevoegdheid die aan de werkgever en de werknemer (of de sociale partners) is gegeven om de begrippen partner en partnerrelatie in de zin van de pensioenovereenkomst voor ongehuwd samenwonende partners in te vullen.

Als de pensioenovereenkomst (onder voorwaarden) voorziet in partnerpensioen voor de ongehuwd samenwonende partner, dan mag in de pensioenovereenkomst vervolgens geen enkel onderscheid worden gemaakt ten opzichte van partnerpensioen voor gehuwden.⁶ Er gelden dan exact dezelfde rechten en plichten. Dit verbod op onderscheid ziet op zowel de hoogte van het partnerpensioen als de wijze van vormgeving, als alle overige bepalingen rondom het partnerpensioen.

Bedingen die in strijd zijn of komen met het wettelijk verboden onderscheid tussen enerzijds partnerpensioen voor de ongehuwd samenwonende partner en anderzijds partnerpensioen voor de gehuwde partner zijn nietig.⁷ Deze verbodsbepaling geldt vanaf 1 januari 2008.

2. Ontslag

In de Pensioenwet zijn niet met zoveel woorden de gevolgen van ontslag geregeld. Ontslag is een vorm van beëindiging van deelneming aan de pensioenovereenkomst. Op het moment van beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst verkrijgt en behoudt de gewezen deelnemer premievrije pensioenaanspraken, mits en voor zover deze zijn opgebouwd. Wat het partnerpensioen betreft, is hierbij van belang of het partnerpensioen op kapitaalbasis wordt opgebouwd of op risicobasis wordt verworven (lees: verzekerd).

5 Deze voorwaarde tot aanmelding als partner geldt normaliter niet voor echtgenoten en geregistreerd partners.

6 Art. 16 lid 1 Pensioenwet.

7 Art. 16 lid 2 Pensioenwet.

Voor behoud van aanspraken op partnerpensioen is van belang dat deze pensioenaanspraken op kapitaalbasis worden en zijn opgebouwd. De laatste jaren is echter met name het verwerven van aanspraken op partnerpensioen op risicobasis steeds meer in zwang geraakt. Indien aanspraken op partnerpensioen op risicobasis worden verworven, is kenmerkend dat voor deze pensioenaanspraken geen pensioenkapitaal bij elkaar wordt gespaard. Slechts het risico wordt verzekerd, dat een bepaalde gebeurtenis – het overlijden van de deelnemer – zich tijdens een bepaalde periode – meestal gedurende een kalenderjaar – voordoet, waarna een partnerpensioen moet worden uitgekeerd. Dit heeft tot gevolg dat indien de deelneming aan de pensioenovereenkomst wordt beëindigd, zoals in geval van ontslag, er geen premievrije aanspraken op partnerpensioen ontstaan.

2.1. Voortzetting partnerpensioen tijdens WW-periode

Indien de aanspraken op partnerpensioen op risicobasis worden verworven, ontstaan bij beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst geen premievrije aanspraken op partnerpensioen. In dat geval kan, met name in geval van ontslag, een belangrijk financieel risico ontstaan indien de gewezen deelnemer komt te overlijden. Er wordt dan immers geen partnerpensioen uitgekeerd. De wetgever heeft dit onderkend en daartoe in de Pensioenwet een verplichte regeling getroffen voor de situatie dat partnerpensioen op risicobasis wordt verworven.⁸ Deze regeling komt erop neer, dat de gewezen deelnemer tijdens de periode dat hij een uitkering op grond van de Werkloosheidswet geniet, onverminderd ten behoeve van zijn partner aanspraak op partnerpensioen behoudt. Wat de hoogte van de aanspraak op partnerpensioen in een dergelijke situatie betreft, wordt aansluiting gezocht bij de premievrije aanspraak op partnerpensioen die de gewezen deelnemer zou hebben verkregen indien het partnerpensioen op kapitaalbasis zou zijn opgebouwd.

Het is goed te beseffen dat met deze regeling niet de dekking, zoals deze tijdens de actieve deelneming aan de pensioenovereenkomst gold, onverminderd wordt voortgezet – dat zou namelijk een dekking zijn die is gebaseerd op bereikbare dienstjaren – maar een dekking die aansluit op de periode tot aan de datum van het ontslag. Het is ook goed te beseffen dat hierdoor, maar dat geldt voor ontslagsituaties in het algemeen, de nabestaandenvoorziening in ieder geval in omvang afneemt. Dit effect is groter naarmate de pensioendatum verder weg ligt.

8 Art. 55 lid 5 Pensioenwet.

Voortgezette dekking hoeft niet plaats te vinden indien en voor zover sprake is van extra partnerpensioen dat is verkregen bij de beëindiging van de deelneming ten gevolge van uitruil van ouderdomspensioen.

2.2. *Verplichte uitruilmogelijkheid bij beëindiging van de deelneming*

Naast de in geval van op risicobasis verworven aanspraken op partnerpensioen wettelijk verplichte voortzetting van het partnerpensioen tijdens de WW-periode, schrijft de Pensioenwet voor dat in geval van beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst de gewezen deelnemer de mogelijkheid moet hebben om pensioenaanspraken uit te ruilen.⁹ De uitruilmogelijkheid ziet dan op het uitruilen van opgebouwd ouderdomspensioen in extra, alsdan eveneens opgebouwd, partnerpensioen. Dit keuzerecht is niet alleen van belang voor gewezen deelnemers aan een pensioenregeling met een partnerpensioen op risicobasis, maar ook voor gewezen deelnemers aan een pensioenregeling zonder partnerpensioen of met een in omvang gering opgebouwd partnerpensioen.

Het uitruilrecht geldt in beginsel voor aanspraken op ouderdomspensioen die zijn opgebouwd vanaf 1 januari 2008.¹⁰ In de pensioenovereenkomst mag hiervan worden afgeweken en kan worden bepaald dat het uitruilrecht ook van toepassing is op vóór 1 januari 2008 opgebouwde aanspraken op ouderdomspensioen. Na uitruil op grond van deze bepaling mag het partnerpensioen niet meer bedragen dan 70% van het ouderdomspensioen na uitruil.

2.3. *Waardeoverdracht*

De Pensioenwet biedt diverse mogelijkheden tot zogenoemde waardeoverdracht. Een in de praktijk bekende vorm is het recht op waardeoverdracht bij wijziging van werkgever.¹¹ Belangrijk voor partners is, in geval van een voorgenomen waardeoverdracht, met aandacht te beoordelen wat de gevolgen voor het partnerpensioen zijn. Indien namelijk waardeoverdracht plaatsvindt naar een pensioenovereenkomst waarbij het partnerpensioen op risicobasis wordt verworven, zal een reeds opgebouwd partnerpensioen komen te vervallen en worden omgezet in extra ouderdomspensioen. Dit is een ingrijpend gevolg. Vandaar dat de wet een extra waarborg kent.

⁹ Art. 61 Pensioenwet. Let op: de met ingang van 1 januari 2012 geldende standaard uitruil als bedoeld in art. 61 lid 10 Pensioenwet geldt niet voor ongehuwd samenwonende partners!

¹⁰ Art. 26 Invoerings- en aanpassingswet Pensioenwet.

¹¹ Art. 71 Pensioenwet.

Voorziet de pensioenovereenkomst in een opgebouwd partnerpensioen, dan dient de betreffende partner persoonlijk in te stemmen met de waardeoverdracht van het partnerpensioen.¹² Blijft instemming door de partner achterwege, dan wordt het partnerpensioen niet overgedragen en blijft het als zodanig achter bij de betreffende pensioenuitvoerder. De aldus achtergebleven aanspraak op partnerpensioen wordt vervolgens op gelijke wijze behandeld als andere pensioenaanspraken uit hoofde van die pensioenregeling.¹³ Indien ten gevolge van scheiding in de zin van de Pensioenwet sprake is van een bijzonder partnerpensioen, wordt dit bijzonder partnerpensioen nimmer in een waardeoverdracht betrokken. Een bijzonder partnerpensioen is namelijk een zelfstandig pensioenrecht van de gewezen partner.¹⁴

2.4. *Vrijwillige uitruilmogelijkheden*

Indien opgebouwd partnerpensioen ten gevolge van waardeoverdracht is vervallen, is het afhankelijk van de inhoud van de pensioenovereenkomst van de nieuwe werkgever of gebruik kan worden gemaakt van de mogelijkheid die de wet biedt om ouderdomspensioen uit te ruilen in partnerpensioen. De wet biedt namelijk de ruime mogelijkheid om een bepaald soort pensioen geheel of gedeeltelijk uit te ruilen in een ander soort pensioen. Aan deze vrijwillige uitruilmogelijkheid zijn geen specifieke situaties of momenten als voorwaarde voor toepassing ervan verbonden. De pensioenuitvoerder is verplicht de deelnemer bij aanvang van de deelneming hierover te informeren. Voor pensioenfondsen geldt deze verplichting vanaf 1 januari 2008 en voor verzekeraars vanaf 1 januari 2009.¹⁵

Om van deze vrijwillige uitruilmogelijkheid gebruik te kunnen maken, dient de pensioenovereenkomst uitdrukkelijk in deze mogelijkheid te voorzien.¹⁶ In de pensioenovereenkomst dient bij opname van de vrijwillige uitruilmogelijkheid ook te zijn bepaald onder welke voorwaarden uitruil mogelijk is. De uitruilmogelijkheden zijn in beginsel beperkt tot vanaf een bepaalde datum opgebouwde pensioenaanspraken. Zo kan uitruil met betrekking tot uitkerings- en kapitaalovereenkomsten slechts plaatsvinden met betrekking tot vanaf 1 januari 2002 opgebouwde pensioenaanspraken.¹⁷ Met betrekking tot premieovereenkomsten geldt dat uitruil mogelijk is met betrek-

¹² Art. 71 lid 1 tweede volzin Pensioenwet.

¹³ Art. 58 Pensioenwet.

¹⁴ Art. 57 Pensioenwet.

¹⁵ Voor de minder bekende en in de praktijk nog weinig voorkomende premiepensioeninstellingen geldt deze verplichting vanaf 1 januari 2011.

¹⁶ Art. 62 lid 1 letter a Pensioenwet.

¹⁷ Art. 62 lid 3 letter a Pensioenwet.

king tot vanaf 1 januari 2005 opgebouwde pensioen-aanspraken.¹⁸ In de pensioenovereenkomst kan echter afwijkend van voorgaande beperkingen zijn bepaald dat uitruil ook mogelijk is met betrekking tot vóór 1 januari 2002, respectievelijk vóór 1 januari 2005 opgebouwde pensioenaanspraken. Als dit laatste in de pensioenovereenkomst is bepaald, biedt dit, ook in andere situaties dan bij waardeoverdracht als voormeld, ruime mogelijkheden om het partnerpensioen, in afwijking van de basisregeling van de pensioenovereenkomst, naar eigen inzicht en wensen te regelen.

3. Beëindiging van de relatie

3.1. Afsplitsing bijzonder partnerpensioen

De invoering van de Pensioenwet per 1 januari 2007 heeft een ingrijpende wijziging tot gevolg in geval van beëindiging van de relatie van ongehuwd samenwonende partners. Voortaan vindt ook afsplitsing van het partnerpensioen plaats, ook wel het bijzonder partnerpensioen genoemd, ten behoeve van de gewezen partner.¹⁹ In de Pensioenwet worden namelijk de begrippen 'partner' en 'partnerrelatie' ruim gedefinieerd en worden deze begrippen onverkort doorgetrokken naar de wettelijke regeling die ziet op het meegeven van bijzonder partnerpensioen aan de gewezen partner in geval van beëindiging van de partnerrelatie. Het aanmelden van een ongehuwde samenwoonpartner als partner voor het partnerpensioen heeft met ingang van 1 januari 2007 dus tot gevolg dat deze partner na beëindiging van de relatie een bijzonder partnerpensioen verkrijgt. Dit is een zelfstandige aanspraak op partnerpensioen voor de gewezen partner, waarop de (gewezen) deelnemer zelf geen enkele invloed meer heeft of kan uitoefenen.

De huidige wettelijke regeling is van toepassing op relaties die beëindigen op of na 1 januari 2007, ongeacht het tijdstip waarop de relatie een aanvang heeft gekregen en ongeacht het tijdstip waarop de partner als partner voor de pensioenovereenkomst is aangemeld. Voor relaties die vóór 1 januari 2007 zijn beëindigd, ontstaat voor de gewezen partner niet alsnog een aanspraak op bijzonder partnerpensioen. In laatstbedoelde situaties ontstaat er geen bijzonder partnerpensioen voor de gewezen partner.

Aangezien het de beëindiging van een relatie van ongehuwd samenwonende partners betreft, gaat het hierbij om de beëindiging van de partnerrelatie in de

zin van de pensioenovereenkomst. Omdat de partnerrelatie in de zin van de pensioenovereenkomst door de werkgever en de werknemer (of sociale partners) vrij is in te vullen, zal per situatie moeten worden beoordeeld onder welke omstandigheden daarvan sprake is.

De aanspraak op bijzonder partnerpensioen die de gewezen partner als zelfstandige pensioenaanspraak verkrijgt, is gelijk aan de premievrije aanspraak op partnerpensioen die de deelnemer zou hebben verkregen, indien de deelneming aan de pensioenovereenkomst op hetzelfde tijdstip zou zijn beëindigd als de partnerrelatie in de zin van de pensioenovereenkomst.²⁰ Dit betekent dat er slechts een bijzonder partnerpensioen kan ontstaan, indien sprake is van een partnerpensioen dat op kapitaalbasis wordt opgebouwd. Uitsluitend in die situatie ontstaat bij beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst een premievrije aanspraak op partnerpensioen. Wordt het partnerpensioen op risicobasis verworven, dan ontstaat bij beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst geen premievrije aanspraak op partnerpensioen. Uiteraard kan in laatstbedoelde situatie ouderdomspensioen worden uitgeruild in partnerpensioen, maar deze mogelijkheid kan niet naar analogie worden toegepast bij beëindiging van de partnerrelatie, omdat geen sprake is van een daadwerkelijke beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst. Er is slechts sprake van een fictieve beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst. Aan laatstbedoelde situatie is geen wettelijk uitruilrecht verbonden.

Indien de relatie eindigt ná beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst en geen sprake is van waardeoverdracht, verkrijgt de gewezen partner de reeds premievrije gemaakte aanspraak op partnerpensioen als zelfstandige aanspraak op bijzonder partnerpensioen.²¹ Eindigt de partnerrelatie ná pensionering van de deelnemer, dan wordt het partnerpensioen dat door de gepensioneerde op de pensioeningangsdatum is behouden omgezet in een zelfstandige aanspraak op bijzonder partnerpensioen voor de gewezen partner.²² Indien tot aan de pensionering van de deelnemer het partnerpensioen op risicobasis is verworven, heeft de deelnemer op de pensioeningangsdatum het wettelijk recht om zijn aanspraak op ouderdomspensioen (gedeeltelijk) uit te ruilen in partnerpensioen.²³ Eindigt de relatie vervolgens ná de pensionering, dan verkrijgt de gewezen partner het (mede) door een dergelijke uitruil verkre-

18 Art. 62 lid 3 letter b Pensioenwet.

19 Art. 57 Pensioenwet. Onder de vigour van de Pensioen- en spaarfondsenwet (van toepassing tot en met 31 december 2006) verkreeg een gewezen *samenwoonpartner* geen bijzonder partnerpensioen.

20 Art. 57 lid 1 Pensioenwet.

21 Art. 57 lid 2 Pensioenwet.

22 Art. 57 lid 3 Pensioenwet.

23 Art. 61 lid 1 letter b Pensioenwet.

gen partnerpensioenen.

De aanspraken op bijzonder partnerpensioenen die de gewezen partner verkrijgt, zijn gelijk aan de volledige tot aan de beëindiging van de partnerrelatie opgebouwde aanspraken op partnerpensioenen. Deze omvatten dus tevens de aanspraken op partnerpensioenen die eventueel zijn opgebouwd vóórdat de relatie is begonnen en de gewezen partner destijds is aangemeld als partner in de zin van de pensioenovereenkomst. Aan opvolgende gewezen partners komt telkens toe wat aan aanspraken op partnerpensioenen is opgebouwd verminderd met reeds aan andere gewezen partners toekomende aanspraken op bijzonder partnerpensioenen.

3.2. *Afstand doen van bijzonder partnerpensioenen*

Partijen kunnen afwijken van de wettelijke hoofdregel. De Pensioenwet biedt namelijk de mogelijkheid om afstand te doen van bijzonder partnerpensioenen, of om een andere hoogte van het partnerpensioen te verzelfstandigen als bijzonder partnerpensioen voor de gewezen partner. Het initiatief hierbij ligt bij partijen gezamenlijk. Afwijkingen van de hoofdregel dienen te worden vastgelegd in voorwaarden in verband met de partnerrelatie of een schriftelijk gesloten overeenkomst met betrekking tot de scheiding.²⁴ In geval van ongehuwd samenwonende partners zal een afwijking daarom schriftelijk dienen te worden vastgelegd in een (notariële) samenlevingsovereenkomst of een overeenkomst strekkende tot beëindiging van de samenwoning. De wet schrijft geen termijn voor waarbinnen afwijkende afspraken dienen te zijn gemaakt. Wel moet er een duidelijk verband bestaan tussen de beëindiging van de relatie en de van de wettelijke hoofdregel afwijkende afspraken.

Afwijkende afspraken omtrent het bijzonder partnerpensioen zijn slechts geldig indien de pensioenuitvoerder deze heeft geaccepteerd, inclusief het dekken van eventueel afwijkende risico's dan wel het aanpassen van het niveau van de uitkering.

3.3. *Vervreemden bijzonder partnerpensioenen aan andere (gewezen) partner*

De Pensioenwet biedt onder voorwaarden de mogelijkheid om een aanspraak op bijzonder partnerpensioen te vervreemden aan een andere (gewezen) partner indien de (gewezen) deelnemer of gepensioneerde is overleden.²⁵ De persoon aan wie de pensioenaanspraak wordt vervreemd, dient wel als (gewezen) partner van dezelfde overleden deelnemer te kwalifice-

ren. Met andere woorden, de betreffende persoon dient door de overleden deelnemer of gepensioneerde destijds te zijn aangemeld als partner in de zin van de pensioenovereenkomst. Vervreemding van het bijzonder partnerpensioen kan plaatsvinden aan een eerdere gewezen partner of een opvolgende (gewezen) partner.

De voorwaarden waaronder een dergelijke vervreemding van aanspraken op bijzonder partnerpensioen kan plaatsvinden, zijn, dat de vervreemding onherroepelijk is en bij notariële akte wordt vastgelegd. Daarnaast geldt dat de pensioenuitvoerder bereid moet zijn een eventueel uit de vervreemding voortvloeiende wijziging van het risico te dekken. Dit laatste kan zich bijvoorbeeld voordoen indien afstand van het bijzonder partnerpensioen wordt gedaan ten gunste van een andere partner, die een, vanuit de pensioenuitvoerder beoordeeld, ongunstigere levensverwachting heeft.²⁶

3.4. *Fiscale aspecten*

De in de voorgaande paragrafen uitgewerkte situaties zijn fiscaal gefacilieerd, in die zin dat het afsplitsen, afstand doen en vervreemden van bijzonder partnerpensioen niet leidt tot heffing van loon- en inkomstenbelasting.²⁷ Of afstand doen of vervreemden aanleiding kan geven tot heffing van schenkingsrecht, zal afhangen van de feitelijke situatie en omstandigheden waaronder een en ander plaatsvindt.

4. **Overlijden**

In geval van overlijden van de deelnemer of de gepensioneerde dient te worden beoordeeld of, en zo ja tot welk bedrag en aan wie partnerpensioen wordt uitgekeerd. Partnerpensioen wordt uitgekeerd in het geval dat de deelneming aan de pensioenovereenkomst nog niet is beëindigd, of indien sprake is een premievrije aanspraak op partnerpensioen ten gevolge van het feit dat de deelneming aan de pensioenovereenkomst wel is beëindigd. Hierbij manifesteert zich het verschil tussen partnerpensioen dat op kapitaalbasis is opgebouwd en partnerpensioen dat op risicobasis wordt verworven. In eerstbedoelde situatie is er wel een premievrije aanspraak op partnerpensioen, in laatstbedoelde situatie niet.

²⁴ Art. 57 lid 4 Pensioenwet.

²⁵ Art. 57 lid 5 Pensioenwet.

²⁶ Bijvoorbeeld omdat de andere partner een veel jongere leeftijd heeft en de pensioenuitvoerder dus langer partnerpensioen zou moeten uitkeren.

²⁷ Afsplitsing is geen belastbaar feit. Afstand doen evenmin, behoudens in geval van door een directeur/aandeelhouder in eigen beheer uitgevoerde pensioenovereenkomst, zie art. 19b lid 1 letter c Wet LB 1964. Voor vervreemding is in art. 19b lid 5 Wet LB 1964 uitdrukkelijk bepaald, dat dit geen belastbaar feit is.

In geval van overlijden tijdens deelneming aan de pensioenovereenkomst is er geen verschil tussen een partnerpensioen dat op kapitaalbasis is opgebouwd en een partnerpensioen dat op risicobasis wordt verworven. Vaak is zelfs sprake van een combinatie, indien wordt uitgegaan van een partnerpensioenuitkering die aansluit bij de bereikbare diensttijd. Dit is de periode tot aan de pensioeningangsdatum voor het ouderdomspensioen en omvat dus ook toekomstige diensttijd die niet daadwerkelijk is doorgebracht.

In geval van overlijden nadat de deelneming aan de pensioenovereenkomst is beëindigd, kunnen zich de volgende scenario's voordoen:

1. Het partnerpensioen is op kapitaalbasis opgebouwd.
2. In dit geval heeft de (gewezen) partner een premievrije aanspraak op (bijzonder) partnerpensioen, welke tot uitkering komt.
3. De gewezen deelnemer kan bij de beëindiging van de deelneming aan de pensioenovereenkomst gebruik hebben gemaakt van zijn recht op uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen. Dit heeft dan geleid tot een hogere premievrije aanspraak op partnerpensioen.
4. Indien de gewezen deelnemer gebruik heeft gemaakt van zijn recht op waardeoverdracht, dan zijn de opgebouwde aanspraken op partnerpensioen met instemming van de partner overgedragen naar de pensioenovereenkomst van de nieuwe werkgever en zijn daarbij uit hoofde van de overdrachtswaarde extra aanspraken op partnerpensioen verkregen.
5. Het partnerpensioen is op risicobasis verworven.
6. In dit geval is er geen aanspraak op partnerpensioen opgebouwd en ontvangt de langstlevende partner geen partnerpensioen. Voor een gewezen partner is per definitie geen partnerpensioen gereserveerd.
7. Een eerste uitzondering is de situatie dat de gewezen deelnemer overlijdt op het moment dat hij een WW-uitkering ontvangt, aangezien de wet voorschrijft dat de aanspraak op partnerpensioen in die situatie verzekerd moet blijven op het niveau als ware sprake van een op kapitaalbasis opgebouwd partnerpensioen.
8. Een tweede uitzondering is de situatie dat de gewezen deelnemer het opgebouwde ouderdomspensioen gedeeltelijk heeft uitgeruild in partnerpensioen.
9. Een derde uitzondering is dat sprake is van waardeoverdracht, waarbij de opgebouwde pensioenaanspraken zijn overgedragen naar de pensioenovereenkomst van de nieuwe werkgever. In de pensioenovereenkomst van de nieuwe werkgever worden ten gevolge van de waardeover-

dracht als zodanig geen aanspraken op partnerpensioen verworven, maar de waardeoverdracht kan er dan wel toe leiden dat het partnerpensioen uit hoofde van de pensioenovereenkomst van de nieuwe werkgever met inachtneming van de bij de voormalige werkgever doorgebrachte diensttijd wordt verworven. Dit leidt dan per saldo tot een hoger partnerpensioen, aangezien sprake is van fictieve diensttijd. Een en ander kan eventueel zijn vooraf- en samengegaan met een uitruil als bedoeld in de tweede uitzondering.

5. Ter afsluiting

Voor de ongehuwd samenwonende partner ontstaat niet vanzelfsprekend aanspraak op partnerpensioen, zoals dit voor gehuwden of geregistreerd partners wel het geval is. Aan de hand van de pensioenovereenkomst dient te worden beoordeeld onder welke voorwaarden de ongehuwd samenwonende partner als partner in de zin van de pensioenovereenkomst kwalificeert. Werkgever en werknemer (of de sociale partners) hebben daarbij zelf in de hand hoe zij dit invullen.

Eenmaal toegelaten tot de pensioenovereenkomst dient de ongehuwd samenwonende partner op exact dezelfde wijze te worden behandeld als de gehuwde of geregistreerd partner. Met de invoering van de Pensioenwet per 1 januari 2007 is de gelijke behandeling van ongehuwd samenwonenden met gehuwden of geregistreerd partners feitelijk ook doorgetrokken naar de situatie van de beëindiging van de relatie. Voortaan ontstaat namelijk ook voor de gewezen ongehuwde partner een aanspraak op bijzonder partnerpensioen, net zoals dit altijd al het geval is geweest voor de gewezen echtgenoot of gewezen geregistreerd partner. Een ingrijpende wijziging die in de praktijk niet altijd adequaat wordt onderkend of wenselijk wordt ervaren.

De wet biedt weliswaar mogelijkheden om afwijkende afspraken te maken, maar partijen dienen dat dan wel met elkaar overeen te komen en vervolgens schriftelijk, en in voorkomende situaties zelfs notarieel, vast te leggen. In veel samenlevingsovereenkomsten is hierin niet zonder meer voorzien, zodat afwijkende afspraken bij de beëindiging van de relatie dienen te worden gemaakt. De praktijk leert dat dit niet altijd een optimaal moment is. Het verdient derhalve voorkeur dat reeds bij het opstellen van de (notariële) samenlevingsovereenkomst meer en diepgaandere aandacht voor dit belangrijke aspect ontstaat.

Drs. J.M.J. Holtermans CPC

*Werkzaam bij Hendrikx + Bakker Lampe Laroche
fiscaal en pensioenadviseurs te Tilburg
(jurgen.holtermans@hbll.nl)*